

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Megâzî", 44, 58, "Da'avât", 23, "Cizye", 11, "Ahkâm", 35, "Cihâd ve's-siyer", 7, 83, "Cenâ'iz", 4, 34; Vâkıdî, *el-Megâzî*, II, 742-749, 755-769, 780-781, 812-813; III, 873-897, 989, 1025-1031, 1076-1078, ayrıca bk. İndeks; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 103-132, 361; II, 165 vd., 276-278, 349, 373-399, 400, 406-409, 428-431, 436-439, 442-445, 457-459, 526-527, 543-548, 592-594, ayrıca bk. İndeks; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 288-289, 339-340; II, 62-63, 128-130, 134-158, 168-169; III, 325, 488; IV, 252-259; VII, 394-398; VIII, 277-279; Halîfe b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), I, 43; II, 769; a.mlf., *et-Târîh* (Zekkâr), I, 57, 100-103, 130-131; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medineti'l-münevver*, I, 243-244; III, 825-826; Belâzürî, *Fütüh* (Müneccid), s. 44-45, 73-75, 107, 113 vd., 117-119, 128-133, 136-138, 141-150, 154-158, 172-174, 204-205, 211, 224, 295-306, 418-419; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Bulak), XXV, 39-41; a.mlf., *Târîh* (de Goeje), I, 1601-1604, 1610-1654, 1692 vd., 1702-1703, 1724-1729, 1731-1732, 1896-1897, 1903-1904, 1908 vd., 1927-1929, 1940-1944, 1952-1953, 1956-1957, 2016-2020, 2078-2079, 2107-2109, 2125-2128, 2144-2149, 2389-2390, ayrıca bk. İndeks.; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, II, 428, 477; III, 1144; IV, 1909; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 93-95; IV, 400-401; V, 540; İbn Müsâ el-Kulâî, *el-Hilâfetü'r-râşide ve'l-butûletü'l-hâlide fi hürübü'r-ridde* (nşr. Ahmed Ganîm), Kahire 1979, s. 27-73, 77-151; İbn Saïd el-Endelüsî, *Neşvetü'l-ğarab fi târihi Câhiliyyeti'l-Arab* (nşr. Nusret Abdurrahman), Amman 1982, I, 356-357; İbn Kesir, *el-Bidâye*, IV, 238-262, 278-312, 315-322; V, 343-344; VII, 115; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), II, 251-252; IV, 588; VIII, 97-99; M. J. de Goeje, *Mémoire sur la conquête de la Syrie*, Leiden 1900, s. 10-17, 24, 38-49, 58, 64-70, 109-113, 124; L. Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Câhid), İstanbul 1926, V, 227-228; X, 300-301, 310, 314-316, 319-322, 339; A. Musil, *The Middle Euphrates*, New York 1927, s. 283-314; a.mlf., *Arabia Deserta*, New York 1927, s. 539-573; a.mlf., *Northern Neğd*, New York 1928, s. 221-224; Ebü Zeyd eş-Şelebî, *Seyfullâh Hâlid b. el-Velid*, Kahire 1952; Ömer Rıza Kehhâle, *Seyfullâh Hâlid b. el-Velid*, Dimaşk 1959; Sâdik İbrâhim Arcûn, *Hâlid b. el-Velid*, Kahire 1387/1967; Ali el-Cündî, *Seyfullâh Hâlid b. el-Velid*, Kahire 1968; Ağâ İbrâhim Ekrem, *Hâlid b. el-Velid* (trc. İsmâil Keşmîrî), Kahire 1974; Yâsin Süveyd, *Me'ârikü Hâlid b. Velid*, Beyrut 1975; Bessâm el-Aselî, *Hâlid b. el-Velid*, Beyrut 1986; Ahmed Bek el-Lahhâm, *'Abkariyyetü Hâlid b. el-Velid*, Cidde 1406/1986; Mustafa Payda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, İstanbul 1992; Tâhâ el-Hâşimî, "Ma'rekettü Ecnâdeyn", *MMİlr.*, sy. 2 (1952), s. 69-102; a.mlf., "Hâlid b. el-Velid fi'l-İrâk", a.e., II/1 (1954), s. 57-90; IV/1 (1956), s. 46-83; a.mlf., "Seferü Hâlid b. el-Velid mine'l-İrâk ile's-Şâm", *MMİADm.*, sy. 3 (1952), s. 394-407; sy. 4 (1952), s. 542-588; Khalil Athamina, "The Appointment and Dismissal of Khâlid b. al-Walid from the Supreme Command", *Arabica*, XLI/2, Leiden 1994, s. 253-272; K. V. Zetterstéen, "Hâlid", *IA*, V/1, s. 142-143; P. Groné, "Khâlid b. al-Walid", *EF* (Fr.), IV, 961-962.

MUSTAFA FAYDA

HÂLİD b. YEZİD el-KÂTİB

(خالد بن يزيد الكاتب)

(ö. 269/883)

Abbâsîler'in tanınmış divan kâtibi ve şairlerinden.

Temim kabilesine mensuptur. Halife Mu'tasım-Billâh zamanında (833-842) vezir Fazl b. Mervân tarafından Dîvânü'l-ceyş kâtipliğine tayin edildi ve daha sonra vezir İbnü'z-Zeyyât'ın emriyle Dîvânü'l-atâ'da görevlendirildi.

Hâlid'in küçük yaşta şiir yazmaya başladığı, bu yıllarda bir gün meşhur şair Ebû Temmâm'ın kendini tanıtmadan, "Ey Huveylid (küçük Hâlid), 'Ve leylü'l-muhibbi bilâ âhir' mısraı sana mı ait?" deyip şiirin devamını istediği, Hâlid'in okuduğu iki beyit üzerine katırından inip, "Buna binmeye sen daha lâıyksın" diyerek Hâlid'i bindirdiği rivayet edilir.

Hâlid, çok aç olduğu bir gün akşamla yatısı arası kapısının çalındığını, karşısına çıkan heybetli bir adamın ona bazı beyitlerini sorarak devamını okumasını istediğini, istenen beyitleri okuyunca adamın kendisine içi dolu bir kese takdim ettiğini, ancak tanımadığı bir kimsenin hediyesini kabul edemeyeceğini söyleyerek keseyi geri çevirdiğini, bunun üzerine karşısındaki şahsın kendisinin Halife Mehdi-Billâh'ın oğlu İbrâhim olduğunu söylediğini anlatır. İbrâhim kendisinden şiir söylemesini isteyince Hâlid şiirlerinin, Hz. Peygamber'in, "Muhakkak şiirde hikmet vardır" dediği türden olmayıp birtakım hezeyanlardan ibaret olduğunu, bunları onun huzurunda okuyamayacağını söylemiş, İbrâhim ona iltifat ederek, "Evlâdım şiirin hepsi ciddidir, ciddisi de hezeyanı da" dedikten sonra, "Diğer şairler yanağı güle benzettiler, sen ise güllü yanağa benzettin" anlamındaki beyti okuyarak Hâlid b. Yezid'in şairliğini takdir ettiğini belirtmiştir.

Hâlid b. Yezid Halife Me'mûn'un da (813-833) iltifatlarına mazhar olmuştur. Ahmed b. Sadaka el-Mugannî onun şiirlerini Me'mûn'un huzurunda okumuş, halife Hâlid'i ve şiiri okuyan Ahmed'i mükâfatlandırmıştır. Hâlid'in bir şiirinde geçen "surre men reâ" ifadesini çok beğenen vezir Fazl b. Mervân bunu Mu'tasım-Billâh'a söyleyince halife Hâlid'e 5000 dirhem bahşış vermiştir. Sâmerrâ şehrinin isminin, muhtemelen şehrin kurulduğu günlerde söylenen bu ifade-den geldiği rivayet edilmektedir (Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, XX, 275).

Hâlid bir câriyeye âşık olup akfî dengesi bozulunca Dîvânü'l-atâ'daki görevine son verildi. Bu şekilde senelerce yaşayan Hâlid 269 (883) yılında Bağdat'ta vefat etti. İbnü'l-Cevzî ve İbn Tağrîberdî onun 262'de (875-76), Kütübü ise 270'te (883-84) öldüğünü söylemektedir.

Bir defada iki beyitten daha fazla şiir söylemeyen Hâlid, Halife Mu'tasım-Billâh'ın zaferleri şerefine uzun şiirler yazmak isteyip de başarılı olamayınca şair Di'bil tarafından hicvedilmiştir. Asıl başarıyı gazel tarzındaki şiirde gösteren Hâlid çok duygulu şiirler yazmıştır. Divanının bir nüshası Dimaşk'ta Zâhiriyye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Şâbüştî, s. 15).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Mu'tez, *Tabakâtü's-şu'arâ'* (nşr. Abdüssettâr Ahmed Fellâh), Kahire, ts. (Dârü'l-Maârîf), s. 404-405; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğâni*, XX, 274-287; XXII, 216-217, 517-518; Şâbüştî, *ed-Deyrât* (nşr. C. Avvâd), Beyrut 1406/1986, s. 15, 16, 20, 116; Ebü İshak el-Husrî, *Zehrü'l-âdâb* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1389/1969, I, 444-445; II, 745, 894, 975; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 308-314; İbn Abdülber, *Behcetü'l-mecâlis*, II, 92-93; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, V, 35-39; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebe'*, XI, 47-52; a.mlf., *Mu'cemü'l-büldân*, V, 12; İbnü'l-Tiktakâ, *el-Fahrî*, s. 231; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 232-237; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, V, 33-34; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, I, 401-402; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 36; Dâvûd-i Antâki, *Tezyinü'l-esvâk*, Beyrut 1406/1986, I, 222-224; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edebe*, II, 324-326; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 301; J. E. Bencheikh, "Khâlid b. Yazid al-Katib al-Tamimi", *EF* (Ing.), IV, 929.

MEHMET AYKAÇ

HÂLİD b. YEZİD b. MUÂVİYE

(خالد بن يزيد بن معاوية)

Ebü Hâşim Hâlid b. Yezid b. Muâviye b. Ebî Süfyân el-Ümevî (ö. 85/704 [?])

İslâm toplumunda ilk tercüme hareketini başlatan ve kimya ilminin öncülerinden sayılan Emevî emîri.

41-48 (661-668) yılları arasında doğduğu tahmin edilmektedir. Köklü bir aileden geldiği için kendisi ve kardeşleri Ömer b. Nuaym el-Ansî tarafından yetiştirildi. Ağabeyi II. Muâviye 64 (683) yılında veliaht tayin etmeden ölünce Câbiye'de yapılan toplantıda Hâlid hilâfete aday gösterildiyse de genç ve tecrübesiz olduğu için taraftar bulamadı ve hilâfeti Mervân b. Hakem'e kaptırdı. Böylece hilâfet makamı Süfyânîler'den Mervânîler'e geçmiş oluyordu. Mervân, öteki siyasî